Emmeline Besamusca en Jaap Verheul (red.), *Discovering the Dutch: on culture and society of the Netherlands.* Amsterdam, Amsterdam University Press, 2010. ISBN 978 9089 641 007. € 29,95.

Het (trans)nationale dilemma

Dit nieuwe boek in het genre van de Nederlandkunde geeft goed het ideologische dilemma weer dat in deze tijd van mobiliteit en globalisering onherroepelijk bij het onderwijs van taal en cultuur is gaan horen. Dit dilemma, dat Risager het 'nationale dilemma' noemt, houdt in dat aan de ene kant een docent de complexe sociale en culturele realiteit wil benadrukken van het land of de landen waar de taal wordt gesproken. Daar staat tegenover dat uit didactische noodzaak een duidelijk en helder beeld geschapen moet worden, zeker in de beginfase van een studie. Het nationale dilemma is echter niet alleen didactisch, maar ook filosofisch van aard. De redacteurs van *Discovering the Dutch* onderkennen dit dilemma en benadrukken dan ook dat de Nederlandse nationale identiteit niet statisch is, maar beïnvloed wordt door globalisatie en multiculturaliteit en dus onderhevig is aan veranderingen. Niettemin, zeggen de redacteurs, bestaan er wel degelijk herkenbare patronen, historische processen en tradities die specifiek Nederlands zijn.

In twintig korte hoofdstukken bespreken verschillende academici uit verschillende disciplines bepaalde aspecten van de Nederlandse cultuur en maatschappij. Het doel van het boek is niet zozeer een grondig en volledig overzicht te geven, maar eerder te functioneren als een soort van toergids die informatie geeft. Zoals elke goede gids combineert dit boek de kennis en expertise van deskundigen met hun persoonlijke ervaring als Nederlander zelf. Alle hoofdstukken zijn dan ook geschreven door Nederlanders – de meesten werkzaam aan de Universiteit van Utrecht. Dit nationale perspectief wordt gecombineerd met een internationaal perspectief, wat hier inhoudt dat in veel hoofdstukken een verband wordt gelegd met de situatie in andere landen, met name Amerika, het Verenigd Koninkrijk en andere West-Europese landen.

Dit internationale perspectief houdt ook in dat de selectie van onderwerpen niet gebaseerd is op de canon van de Nederlandse geschiedenis (http://entoen.nu) die immers gericht is op een Nederlandse doelgroep en steeds vaker wordt gezien als ijkpunt. Het uitgangspunt is de lezer die nog niet bekend is met de culturele instituten en tradities die door de Nederlanders zelf als vanzelfsprekend worden aangenomen. Toch heeft de canon de selectie van onderwerpen wel beïnvloed, met name in de vele vignetten – korte, geïllustreerde en op zichzelf staande gekaderde tekstjes in het boek die specifieke onderwerpen aansnijden van Spinoza tot Srebrenica.

Het boek is niet uitsluitend geschreven als tekstboek, maar is ook bedoeld voor een Engelstalig publiek dat iets meer over de Nederlandse cultuur en maatschappij wil weten. De vlotte schrijfstijl, de kleurige vignetten, de veelvuldige illustraties, de verscheidenheid en compactheid van de behandelde onderwerpen maken het daarvoor ook uitermate geschikt. Niettemin past het boek wel binnen de traditie van boeken in het genre Nederlandkunde of Kennis van Land en Volk, zoals dat ook in het Gemeenschappelijk Referentiekader van 2001 is aangegeven. Het volgt dan ook tot op zekere hoogte de verwachtingen binnen dit genre zowel qua onderwerpen als qua aanpak die sociologisch en historisch geïnspireerd is. Onderwerpen die aan de orde komen zijn bijvoorbeeld het poldermodel, de welvaartsstaat, het politieke beleid aangaande het buitenland, de Randstad, de Gouden Eeuw, de verzuiling, de Tweede Wereldoorlog, het multiculturele debat, de wetten rond abortus, euthanasie en prostitutie, om maar een greep te doen.

Wat dit nieuwe boek moderner maakt dan zijn voorgangers is dat het minder op feiten is gericht, en dat er meer plaats wordt ingeruimd voor het aangeven van complexiteit. Ondanks het nationale perspectief waarop het boek bouwt, is er in een aantal hoofdstukken ook aandacht voor Nederland als denkbeeldige gemeenschap en de constructie van de nationale identiteit. In de sectie 'Geschiedenis' wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan de versnipperde, plurilinguale realiteit van de inwoners van de middeleeuwse deltaregio. In de sectie 'Kunst en Cultuur' wordt beargumenteerd dat 'typisch Nederlandse' kunstenaars zoals Rembrandt en Van Gogh pas als zodanig werden geconstrueerd onder invloed van het nationale paradigma dat in de negentiende eeuw hoogtij vierde, hoewel beiden niet-Nederlandse landschappen en onderwerpen schilderden.

Uitgaand van een transnationaal perspectief waarbij een nationaal perspectief wordt losgelaten, is het boek niet fundamenteel vernieuwend. Toch wordt de Nederlandkunde hier wel degelijk in een nieuw jasje gestoken waarbij ook theoretische en academische aspecten niet worden geschroomd. Het hoofdstuk over feminisme is daar een goed voorbeeld van. Daarin worden aan de hand van drie verschillende feministische teksten (twee romans en een film) de drie verschillende feministische golven in Nederland besproken. De schrijfsters beargumenteren daarbij dat de derde feministische golf in Nederland, die zich richt op het analyseren van de wijze waarop de identiteit van vrouwen wordt geconstrueerd, de verschillen tussen het Europese en het Anglo-Amerikaanse feminisme overbrugt. Het boek verlegt met dit soort hoofdstukken wel de grenzen van het vak Nederlandkunde.

Discovering the Dutch is dan ook zeker een aanrader voor een ieder die informatie wil over de Nederlandse maatschappij, cultuur en geschiedenis. Niet alle hoofdstukken zullen voor iedereen even interessant of relevant zijn; sommige geven meer informatie terwijl andere een meer analytische aanpak hanteren. In de context van het hoger onderwijs voor Nederlands als vreemde taal zullen de meer analytische hoofdstukken voor de lessen relevanter zijn dan de meer informatieve

hoofdstukken. Die zijn dan weer geschikt als inleiding of achtergrondkennis. Het boek gebruiken in de context van het meer filosofische dan sociologische geïnspireerd vak als 'cultural studies', zoals dat binnen de vakgroep Nederlands in Londen het geval is, is minder vanzelfsprekend. Veel studenten die in Londen studeren, zijn zich bewust van culturele complexiteit omdat zij die dagelijks ervaren. Studenten vanuit de hele wereld komen in de klas samen. Sommige van hen hebben al ervaring met Nederland vanwege Nederlandse connecties, soms omdat zij een Nederlandse ouder hebben, maar ook omdat zij al in verschillende landen, waaronder Nederland, gewoond hebben. Ook zien we soms Somalische studenten die in Nederland zijn geboren en getogen. Deze studenten hebben niet zozeer een 'toergids' nodig, die ter wille van de overzichtelijkheid een coherent beeld van Nederland creëert. Zij willen juist de multiculturele complexiteit doorgronden. Studenten willen eerder weten welke discussies er bestaan over de nationale identiteit, hoe de Nederlandse identiteit door de canon van de Nederlandse geschiedenis wordt geconstrueerd, welke discoursen in de media worden gebruikt ten aanzien van dit soort en andere vraagstukken, welke stemmen worden gehoord en welke verzwegen.

Dat neemt niet weg dat de docent culturele studies, een vak dat onder meer gericht is op het in kaart brengen van discoursen en de vraag wiens versie van de waarheid wordt gerepresenteerd en aangenomen, het boek niet zou kunnen gebruiken. Het hoofdstuk van Han Entzinger geeft bijvoorbeeld een goede analytische inleiding in de geschiedenis van de multiculturele maatschappij. Hij bespreekt de specifieke Nederlandse aanpak die gericht is op het behoud van de eigen identiteit, die onder andere is geworteld in het gesegregeerde systeem van de verzuiling. Hoewel het hoofdstuk vooral informatief is, geeft het ook voorzichtige kritiek op het 'wij en zij'-denken dat in de Nederlandse aanpak zit opgesloten en dat zijn neerslag vindt in de taal in de woorden 'autochtoon' en 'allochtoon'. Een docent 'cultural studies' zal bij dit hoofdstuk vrij makkelijk extra teksten kunnen zoeken, zowel voor een theoretische en transnationale uitbreiding van de discussie, als het laten horen van ervaringen van migranten zelf. Verder kunnen culturele uitingen van de representatie en constructie van nationaliteit worden behandeld, of dat nu inburgeringstesten zijn, de anti-islam film *Fitna*, of juist de uitingen van de Nederlandse kunstenaar Mik Aernout die deze vraagstukken in zijn bijdrage aan de Biënnale in Venetië in 2007 behandelde.

Hoewel het boek het transnationale aspect verder had kunnen uitdiepen en het vooral jammer is dat er geen migranten- of buitenlandse stemmen te horen zijn, vult *Discovering the Dutch* niettemin een gat in de markt. De redacteurs hebben met dit nieuwe boek het genre van tekstboeken op het gebied van de Nederlandkunde een stap verder gezet in de richting van transnationaliteit en academische onderbouwing.

Gerdi Quist